

**ПРОФЕСОР
РУДОЛЬФ ФРАЙ —
ОСНОВОПОЛОЖНИК
НІМЕЦЬКОЇ
АНЕСТЕЗІОЛОГІЇ**

(до 100-річчя з дня народження)

Професор Рудольф Фрай (Rudolf Frey) належить до когорти видатних учених-медиків Західної Європи. Його називали «зіркою анестезіології» післявоєнного періоду.

Рудольф Фрай народився 22 серпня 1917 року в місті Гайдельберг. Здобув медичну освіту в Гайдельберзькому університеті — одному з найпрестижніших навчальних закладів Німеччини, у якому на високому рівні велося викладання медицини і філософії.

У 1943 році після закінчення навчання в університеті був призваний до армії і направлений у військовий госпіталь на посаду хірурга. Як молодий лікар він найчастіше проводив наркоз при різних операціях. У 1945 році скінчилася Друга світова війна, і Фрай повертається у свій рідний Гайдельберг. Його зараховують хірургом до клініки професора К. Бауера.

Примітно, що після війни почався бурхливий розвиток торакальної хірургії, який був би неможливим без сучасного ендотрахеального наркозу. На порядку денному постало питання освоєння нових технологій проведення наркозу при торакальних операціях. Професор К. Бауер врахував аналітичний склад розуму й ерудицію молодого лікаря і зробив правильний вибір, доручивши йому створення нового напрямку в медицині. Він направляє Рудольфа Фрая на тривале стажування до провідних клінік Західної Європи й Америки.

Пройшовши серйозну підготовку в зарубіжних клініках, Фрай повністю присвячує себе новій романтичній професії — анестезіології. І вже у 1949 році він створює перше в Німеччині відділення анестезіології при клініці торакальної хірургії

Гайдельберзького університету. У 1950 році це відділення стає головною базою підготовки лікарів-анестезіологів Західної Німеччини.

У 1952 році Рудольф Фрай захищає докторську дисертацію, присвячену проблемі м'язової релаксації, та отримує звання професора — першого професора-анестезіолога в Західній Німеччині.

Будучи талановитим організатором, він об'єднує навколо себе провідних фахівців Німеччини, Австрії та Швейцарії, приступає до видання анестезіологічного журналу "Der Anaesthesist" і стає його головним редактором. За свідченням професора Отто Маєргофера (Австрія), журнал "Der Anaesthesist" висвітлював найважливіші проблеми анестезіології у Західній Європі. Паралельно з журналом Р. Фрай видає серію книг з окремих проблем анестезіології (так звана «Зелена серія»). У 1955 році вийшла його фундаментальна праця "Anaesthesiologie und Wiederbelebung", яка була також перекладена англійською мовою і стала настільною книгою для анестезіологів Європи (сам він вільно володів англійською і французькою мовами). Цей підручник був перекладений російською мовою Ю. П. Бутиліним, а переклад у подальшому став основою викладання анестезіології в Україні.

Професор Рудольф Фрай був великим ентузіастом і новатором, він постійно йшов в ногу зі світовим розвитком анестезіології. Згадує його сучасник професор К. Вайс із Вюрцбурга: «У 1959 році Р. Фрай, повернувшись з поїздки до Англії, привіз з собою від свого друга Р. Макінтоша новий препарат для інгаляційного наркозу — флюотан (до появи флюотану в усіх країнах домінував ефірний наркоз). Флюотан справив на хірургів і анестезіологів справжнє враження. Перші флюотанові наркози, які проводив Р. Фрай в Гайдельберзі, стали революційним поворотом у розвитку анестезіології у Західній Європі». У медичній пресі Німеччини того часу писали, що закінчилася ера ефірного наркозу.

За ініціативи професора Р. Фрая в Німеччині створюється перше наукове товариство анестезіологів. Це був важливий крок у здобутті самостійності но-

Візит професора Рудольфа Фрая у Донецьк (зліва направо: професор В. В. Суслов, професор Р. Фрай і перекладач В. І. Машченко)

Виступ професора Рудольфа Фрая у Донецькому медінституті: перекладач В. І. Машченко (зліва) і професор Р. Фрай (справа)

Візит професора Рудольфа Фрая до диспетчерської центральної станції швидкої медичної допомоги Донецька (професор Р. Фрай другий справа)

вої професії. У нашій країні аналогічний процес становлення анестезіології розпочався дещо пізніше. У 1956 році в номенклатуру медичних професій була введена анестезіологія, а в 1957 році організовані М. М. Амосовим перші двомісячні курси для лікарів-анестезіологів на базі кафедри торакальної хірургії Київського інституту удосконалення лікарів (нині НМАПО імені П. Л. Шупика).

Професор Р. Фрай був видатною особистістю свого часу, один з піонерів анестезіології у Західній Європі. Про нього проникливо написав його друг професор Пітер Сафар: «Рудольф Фрай — людина чарівна, демократична, великодушна. Він готовий піти назустріч будь-кому, хто потребує на його допомогу».

Ще на початку професійної кар'єри Фрай сформулював свій девіз: «Анестезіологи — це єдина сім'я незалежно від національності та громадянства». Перелік його друзів дає уявлення про широту його міжнародних зв'язків. Він тісно співпрацював з такими відомими вченими, як Р. Макінтош (Англія), Ж. Ласснер (Франція), В. Хюгін (Швейцарія), О. Майергофер (Австрія), Т. Гордий (Швеція), П. Сафар і Д. Боніка (США).

У 1962 році Рудольф Фрай, уже будучи професором, був запрошений до університету ім. Гуттенберга (Майнц) на завідування першої кафедри анестезіології у Західній Німеччині. Він організує при кафедрі перший у Європі «Інститут анестезіології» з самостійною клінічною й експериментальною базою. Цей інститут став, образно висловлюючись, «Меккою» європейської анестезіології.

Рудольфа Фрая пов'язувала багаторічна дружба з всесвітньо відомим професором Пітером Сафаром (Пітсбург, США), разом з яким розроблялися нові технології серцево-легеневої реанімації. Їх спільним здобутком стала ідея створення нової галузі медицини, що надалі дістала назву «Медицина катастроф».

Про багаторічні контакти з Інститутом анестезіології в Майнці було повідомлено авторами на Німецькому національному конгресі в Нюрнберзі (2010)

У 1976 році Фрай провів у Женеві першу конференцію з медицини катастроф і організував «Клуб Майнц», який став організаційною основою нового напрямку в медицині. Уже в наступному 1977 році цей клуб провів Перший всесвітній конгрес з медицини катастроф у Майнці (ФРН). У травні 1981 року відбувся Другий всесвітній конгрес з медицини катастроф у Пітсбурзі (США), де Р. Фрай був президентом конгресу.

Також він був науковим консультантом багатьох фірм, які виробляють медичну апаратуру (зокрема «Сіменс» і «Дрегер»). Клінічні вимоги до медапаратури знаходили своє технічне втілення завдяки ідеям ученого. Рудольф Фрай сприяв створенню нових транспортних засобів для надання невідкладної медичної допомоги, зокрема, спеціалізованих вертольотів для медицини катастроф.

Згадує Пітер Сафар: «Він був моїм найкращим другом протягом більше 20 років. У 1959 і 1962 роках ми разом опублікували перші роботи німецькою мовою, присвячені сучасній реаніматології. Рудольф Фрай був відомим в Європі як «Рольф», а в Америці як «Руді». Він був дороговказною зіркою анестезіології, медицини катастроф і невідкладних станів».

У політичному плані вчений сповідував соціал-демократичні ідеї. Його погляди були досить ліберальні. Він був переконаним пацифістом, активно виступав проти ядерної зброї і війни у будь-яких її проявах. Це зробило його, як писав Пітер Сафар, «Людиною світу».

Сучасники Р. Фрая відзначали його полемічний талент. На наукових засіданнях він завжди порушував найгостріші дискусійні питання. Як образно висловився його учень професор В. Дік: «Дискусія без Фрая — це як суп без солі».

У середині 60-х років Рудольф Фрай був уже всесвітньо визнаним ученим-анестезіологом. Він був обраний почесним членом багатьох зарубіжних наукових товариств (Австрії, Швейцарії, Франції, Греції, Великобританії, Ірландії, Японії). Його наукові та професійні інтереси простягалися на кілька континентів. Його також цікавив розвиток анестезіології у Радянському Союзі, але це був період «холодної війни», коли зв'язки з СРСР були обмежені.

Знайомство з цією чудовою людиною почалося з листування. Під час конгресу «Анестезія 67» у Берліні нам пощастило зустрітися з президентом анестезіологічного суспільства НДР професором Хартвігом Поппельбаумом. У дружній бесіді мова зайшла про журнал “Der Anaesthetist”, головним редактором якого був професор Фрай. У нашу країну цей журнал надходив лише до двох великих бібліотек — у Москві та Ленінграді. Природно, до цього журналу був виявлений великий інтерес, оскільки він, образно кажучи, відкривав «вікно в Європу». Професор Поппельбаум порадив звернутися безпосередньо до головного редактора журналу професора Рудольфа Фрая. У нас, однак, виникли великі сумніви в реальності такого «авантюрного» задуму, враховуючи тогочасну політичну обстановку, — Західна Німеччина вважалася реваншистською. Яке ж було наше здивування, коли несподівано через 2 тижні поштою надійшов великий пакет з трьома екземплярами журналу і листом від професора Р. Фрая, у якому він дякував за проявлений інтерес до журналу й особисте звернення до нього (дивовижна інтелігентність!). Він запропонував написати статтю до журналу про стан анестезіології в Україні і пообіцяв регулярно висилати журнал на нашу адресу.

Зрозуміло, що наше листування з Рудольфом Фраєм, а також часті поштові надходження викликали відповідну реакцію відділу кадрів інституту. Довелося писати докладну пояснювальну записку. Не застала себе ждати і реакція друзів (у лапках), які направили «віз» до відповідних органів (це був обласний анестезіолог, ім'я якого не хочеться згадувати). Благо, там знайшлися розумні люди і не побачили в цій історії ніякої крамоли (а могли б!). Листування з видатним ученим тривало потім протягом 14 років до його смерті.

Особисте знайомство відбулося лише в 1970 році під час 3-го Європейського конгресу анестезіологів у Празі. До відкриття конгресу вже була опублікована наша стаття в журналі “Der Anaesthetist” (до речі, перша публікація з Радянського Союзу).

Спілкування з Рудольфом Фраєм під час конгресу справило незабутнє враження. Він володів незримим магнетизмом, який притягував до нього людей. На ґрунті взаємної симпатії у нас виникли дружні стосунки. Після закінчення конгресу професор виявив бажання відвідати нашу країну для встановлення професійних контактів з радянськими колегами.

Слід зазначити, що Фрай надавав велику допомогу в розвитку анестезіології в Україні, регулярно надсилаючи журнали, підручники, монографії з окремих розділів анестезіології. У результаті за 14 років утворилася солідна бібліотека іноземної літератури. Сьогодні ця бібліотека зберігається як реліквія на кафедрі Одеського медуніверситету (завідувач кафедри — професор О. А. Тарабрін).

У 1971 році (тобто через рік після нашої першої зустрічі в Празі) Р. Фрай звернувся у Міністерство охорони здоров'я (МОЗ) СРСР із клопотанням про дозвіл здійснити робочу поїздку до нашої країни. Після тривалої переписки з МОЗ він отримав, нарешті, дозвіл і прибув до Донецька наприкінці жовтня 1971 року.

Це стало великою подією для медичної громадськості міста, оскільки Фрай був першим закордонним професором, який відвідав Донецьк. У медінституті він був прийнятий ректором Г. П. Кондратенком і виступив з блискучою доповіддю про стан та перспективи розвитку анестезіології у Західній Європі.

Рудольф Фрай вкрай зацікавився організацією служби швидкої допомоги та діяльності інституту гірничорятувальної медицини. У першу чергу він відвідав центральну станцію швидкої допомоги.

Коли йому розповіли, що телефонний номер швидкої допомоги «03» єдиний по всій країні, він вигукнув: «Це геніально». У той час у Західній Німеччині не існувало державної служби швидкої допомоги. Цю функцію виконували окремі клініки, не об'єднані в єдину систему. Номери телефонів у кожній клініці були різними. Викликати лікаря в ургентному порядку було нелегко.

В інституті гірничорятувальної медицини відбулася тривала бесіда з директором і співробітниками. Гостя ознайомили з останньою конструкцією портативного респиратора для надання допомоги постраждалим шахтарям безпосередньо в забої, а також з оригінальною пневматичною шиною для іммобілізації при переломах кінцівок і тривалому здавленні м'яких тканин. Особливу увагу він звернув на оснащення «реаніmobіля», який був розроблений спеціально для транспортування постраждалих шахтарів.

Він також відвідав інститут ортопедії і травматології та провів змістовну бесіду з директором інституту і співробітниками щодо проблем політравми та черепно-мозкової травми.

Саме ці зустрічі з професором Р. Фраєм заклали основу для подальшої співпраці з Інститутом анестезіології у Майнці, яка триває і донині. Наступником Р. Фрая на посаді директора інституту став його учень — професор Вольфганг Дік, з яким також склалися тісні дружні відносини.

Про багаторічні контакти з Інститутом анестезіології у Майнці було повідомлено авторами на німецькому національному конгресі в Нюрнберзі (2010).

Сьогодні інститут очолює професор Крістіан Вернер, який дуже тепло ставиться до України і продовжує справу, розпочату професором Рудольфом Фраєм.

Директор Інституту анестезіології професор Крістіан Вернер, Майнц, Німеччина

**Проф. В. В. СУСЛОВ,
проф. О. О. ТАРАБРІН**